

HACI PAŞA

*Prof . Dr. Esin KÂHYA**

Hacı Paşa, Celâl Hızır, Müntehâb-ı Şifâ, (Basıma hazırlayan ve giriş, Zafer Önler), Türk Dil Kurumu, Ankara 1990.

Hacı Paşa adıyla tanınan ve ondördüncü yüzyıl sonu ve onbeşinci yüzyıl başında yaşamış olan Celâl Hızır, devrin meşhur hekimlerinden olup, Arapça ve Türkçe muhtelif tıp eserleri bulunmaktadır.

Genellikle Osmanlılarda tıp eserlerinin Türkçe olarak kaleme alındığı görülür. Her ne kadar Hacı Paşa bazı eserlerini Arapça olarak kaleme almışsa da, yukarıda da ifade edildiği gibi, onun bazı eserleri Türkçedir ve bunlardan biri de Müntehâb-ı Şifâ'dır. Eseri baskıya hazırlayan Zafer Önler, eserin nisbeten daha iyi olan Malatya ve Paris, Bibliothèque Nationale nüshalarını kullanmış; bu nüshaları karşılaştırarak metin tesbiti yapmıştır.

Eser üç ana bahisten meydana gelmiştir. İlk bölümde, hıfzısıhha kaideleri anlatılmaktadır (9-24). Bu bahiste, hangi yiyecek ve içeceklerin yararlı olduğu, hareket, uyku, banyo ve cinsi münasebet konularında sağlıklı bir insanın uyması gereken esaslar ele alınıp, açıklanmıştır.

Yine aynı bahiste, hamilelikte uyulması gereken kaideler ayrıntılı olarak anlatılmıştır (s. 16-17).

İkinci bahiste, ilaç yapmakta kullanılan çeşitli maddeler, özellikle ele alınıp açıklanmıştır. Burada ele alınan maddeler arasında çeşitli yağlar, yoğurt, peynir, çeşitli tohumlar bulunur (s. 24-40).

Eserin üçüncü bahsinde, baştan ayağa kadar çeşitli kısımların hastalıkları ele alınıp, onların arazları verilmiş; söz konusu edilen hastalıkların tedavileri de bu arada açıklanmıştır (40-206).

* Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Bilim Tarihi Amabilim dalı Başkanı.

Kitabın sonunda 1 sayfalık bir kaynakça yer alır.

Müntehâb-ı Şifâ gibi bir kaynak eserin incelenip, baskıya hazırlanması ve bilim alemine tanıtılması şüphesiz ki son derece büyük önem taşımaktadır. Genellikle bir yazma eseri alıp, nüshalarını belirleyip, baskıya hazırlamak çok zor ve külfetli bir iştir; dolayısıyla pek sık rastlanmayan hatta nadir bir çalışma türü olduğu söylenebilir. Oysa yaklaşık altı yüz yıl süren Osmanlı İmparatorluğunda kaleme alınmış, düşünce hayatının ürünleri yazmalar şeklinde kütüphanelerimizde bu tip bir incelemelere konu olmak için beklemektedir.

Ancak burada bir noktayı belirlemek gerekir. Bunca çaba ile hazırlanan metnin eski yazıyla da verilmesi, konuyla ilgilenen kişiler için yararlı olacaktır. Okuyucu gerek duyduğunda, tenkitli metni görme şansına sahip olacaktır.

Burada belirlemek istediğim bir başka nokta ise, metin tesbiti yaptıktan sonra, onun bugünkü Türkçeye verilmesi daha uygun olurdu. Transkripsiyonu yapılarak verilen metin belki dil çalışması yapanlar açısından yararlı olabilir, ancak, eserin içeriği ile ilgilenen, ancak dilci olmayan kişiler için daha yararlı olurdu. Bu tip bir metin, okuyucunun dikkatini dağıtmaktadır.

Bütün bunlara ilave olarak, önemli bir nokta da terminoloji meselesidir. Eser bir tıp kitabı olup, devrinin tıp terminolojisini vermektedir. Eğer eseri inceleyen Öner, bu terimleri belirleyip, eserin sonunda sözlük şeklinde sunsaydı, konuyla ilgilenen kişilere çok yardımcı olacaktır.

Bütün bu noktalara rağmen, yukarıda da ifade edildiği gibi, kaynak olarak, Müntehâb-ı Şifâ'nın karşılaştırmalı metninin yayını bilim ve özellikle de tıp tarihimiz açısından önem taşımaktadır. Gönül ister ki bu tip çalışmalar gittikçe artsın ve raflarda değerlendirilmeyi bekleyen binlerce eser gün ışığına kavuşturulsun.